

JUGOSZLÁVIA KÜLPOLITIKÁJÁRÓL, A FAJÜLDÖZÉS VALAMENNYI FORMÁJÁNAK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL, A FAJI, NÉPCSOPORTI ÉS NEMZETI KISEBBSÉGEK PROBLÉMÁINAK ÖSSZESEGÉRŐL

Jugoszlávia azok közé az országok közé tartozik, amelyek mindig élén jártak az emberek faji, a bőrük színe, nemzeti hovatarozása, illetve etnikai eredete, nyelve stb. szerinti hátrányos megkülönböztetés ellen folytatott nemzetközi harcnak. Részt vett valamennyi e jelenség elleni jelentősebb nemzetközi akcióban, gyakran hordozója vagy éppenséggel kezdeményezője volt ezeknek a vállalkozásoknak. Hazánkat világviszonylatban is olyan országgént tartják számon, amely a legmesszebbre jutott el e probléma megoldásában, és a nemzetközi síkon kifejtett fajüldözés elleni erőfeszítései közismertek. Ennek a viszonyulásnak alapvető okai – mint ismeretes – a nemzeti kérdés megoldásának a módjában rejlenek, vagyis a Jugoszláviában élő nemzetek és nemzetiségek teljes egyenjogúságában, a Jugoszláviában élő összes nemzetek és nemzetiségek közötti nagy fokú testvériségében és egységében, továbbá a szocialista öngazgatású társadalmi viszonyok építésében, melyek között elképzelhetetlen a nemzeti alapon való hátrányos, vagy előnyös megkülönböztetés gyakorlata; végezetül – az el nem kötelezettség politikájában.

Nemzetközi viszonylatokban Jugoszlávia ezen erőfeszítéseit elsősorban az Egyesült Nemzetek Szervezetében, valamint az el nem kötelezett országok különféle összejövetelein fejt ki. Az ENSZ Közgyűlésén az e jelenséget elítélő és felszámolását célzó határozatokra szavaztunk. Aláírói vagyunk a faji megkülönböztetés minden formáját megszüntető egyezménynek, az emberi jogok védelmére hozott szerződéseknél, és ezeken az üléseken tevékenyen síkra szálltunk a faji megkülönböztetés ellen irányuló, az 1973–1983-ig terjedő ENSZ program elfogadásáért. A faji elkülönítési politika gonosztetté nyilvánítására és büntetésére hozott határozatra is leadtuk szavazatunkat. Kevés ország dicsekedhet a fajüldözés ellen folytatott politikájának ilyen eredményeivel.

Azonkívül, hogy a faji alapon, a bőr színe, nemzeti vagy nemzetiségi csoporthoz való tartozás alapján való megkülönböztetés sértő és összeegyeztethetetlen az emberi méltóságérzettel, veszélyezteti a békét és a biztonságot is, hátráltatja a fejlődést és a társadalom demokratizálódási folyamatait. Ugyancsak fontos szem előtt tartani azt is, hogy mivel a fagyűlölet olyan ideológiai rendszer, amely képes feltámadni poraiból is, elengedhetetlenül szükséges, hogy harcoljunk e jelenség ellen azokban a közegekben is, ahol úgy vélik, már teljesen felszámolták a rasszizmust. E harcnak állandó jellegűnek kell lennie.

A fajüldözés elleni harc szorosan összefügg egyes népeknek a gyarmati elnyomatás és az imperializmustól való függőség elleni harcával, a szabadságért, igazságért, az egyenjogúságért és az egyenrangúságért stb.; a nemzetközi kapcsolatokban és együttműködésben érvényesülő demokratikus viszonyokért, a fejletlen országok gyorsabb fejlődéséért, a békét és biztonságot veszélyeztető, az országok szabad fejlődését hátráltató kérdések megoldásáért. *A népek teljes egyenjogúsága nélkül elképzelhetetlen a kizsákmányolás és elnyomatás nélküli fejlődés.* E harc tehát szorosan összefügg a jugoszláv külpolitika alapelveivel és céljaival. E célok megvalósítása hozzájárul a faji vagy nemzeti alapon való megkülönböztetés valamennyi alakzatának a felszámolásához. Ebben látjuk a fajüldözés elleni harc és a nemzetközi kapcsolatok megszilárdításáért folyó harc oszthatatlanságát. E kölcsönös függőség annál inkább is erősebb, mert a fajüldözés felszámolása megköveteli a nemzeti és nemzetközi méretű társadalmi, politikai és gazdasági intézkedéseket.

Mint ismeretes, a helyzet Afrikában a legsúlyosabb: a Dél-afrikai Köztársaságban, Dél-Rhodéziában, Namíbiában, Angolában, Mozambikban és a többi gyarmati országban. Sajnos a nemzetközi közösség kivételes erőfeszítései ellenére sem érezhető előrehaladás a faji megkülönböztetés hirhedt politikája elleni törekvésekben. A fajüldöző afrikai rendszerek és a Portugália elleni tiltakozások, a világ közvéleményének elítélő szava ellenére is folytatódik a faji megkülönböztetés politikája, amely valójában az afrikai népek embertelen kizsákmányolását és kifosztását jelenti. E rendszerek fennmaradásukat a nyugati vezető kapitalista országokkal, közöttük is néhány, a NATO-szervezethez tartozó országokkal fenntartott hasznos gazdasági, politikai, fegyveres és kulturális kapcsolatok révén teszik lehetővé. Ezek szerint, olyan erőkkal állunk szemben, amelyek ellenzik az afrikai gyarmatosítás felszámolását, vagyis azokkal az erőkkal, amelyek az Afrikát sújtó gyarmati rendszer és imperializmus fennmaradásáért fáradoznak. Következésképpen egészen nyilvánvaló, hogy Afrikában a faji megkülönböztetés sikerei közvetlen kapcsolatban állnak az afrikai népek felszabadítási harcával. A gyarmati sorban levő népek felszabadítási harca központi helyet foglal el az el nem kötelezett országok tevékeny-

ségében. Jugoszlávia ezt a harcot mindenkor segítette, mind erkölcsileg és politikailag, mind pedig anyagilag. Ez a harc az elmúlt ősszel számottevő eredményhez vezetett Guinea-Bisszao felszabadításához, amely ország a közelmúltig protugál gyarmat volt. Bizton állíthatjuk, hogy Afrikában a faji megkülönböztetés és a fajüldözés már nem lesz hosszú életű. E fenn tarthatatlan rendszernek a felszámolására irányuló akciók azonban semmiképpen sem lehetnek rövidlélegzetűek és verbalisztikusak. A harcot a legelszántabban folytatni kell, és az Afrikai Egységsszervezet, az el nem kötelezett országok politikája, valamint az ENSZ-ből indított akciók is erre irányulnak.

Az ENSZ-nek az 1973–1983-ig tervezett, a fajüldözés felszámolását célzó évtizede programjának a megszavazása a nemzetközi szervezet nagyhorderejű akciója, amelynek célja: a fajgyűlölet és a faji megkülönböztetés összes formáinak a megszüntetése. Meg kell említeni azt is, hogy ennek a nagy akciónak a gondolata és kezdeményezése Jugoszlávia és Egyiptom küldötteitől származik. A két ország küldöttei az ENSZ Közgyűlésének 26. ülészakán, a közgyűlés Harmadik bizottsága elé terjesztették javaslatukat, és kidolgozták a fajüldözés elleni harc évtizedének programtervezetét. A program tartalmazza mindazokat az intézkedéseket, amelyeket nemzeti, regionális és nemzetközi téren meg kell tenni, továbbá azokat is, amelyeknek az elvégzése az ENSZ-re hárul. Ezek az intézkedések politikai, gazdasági és művelődési jellegűek. Olyan akciókra van ugyanis szükség, amelyek felszámolják a faji megkülönböztetés minden formáját, tekintet nélkül arra, hogy annak faji vagy nemzeti gyökerei vannak. A program szerint az évtized derekán kilátásba helyezték egy világkonferencia összehívását is. Az ENSZ-ben előterjesztett programmal összhangban, ki kell dolgozni Jugoszlávia akcióprogramját is az 1973–1983-ig terjedő időszakra.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének a faji megkülönböztetés elleni törekvéseiben egyre nagyobb szerep jut annak a bizottságnak, amely a faji megkülönböztetés minden formájának megszüntetéséről kötött nemzetközi megegyezés révén jött létre. Ennek a megállapodásnak az életbelépésével új szakasz nyílt meg a nemzetközi szervezetnek a népek egyenrangú viszonyáért és a faji megkülönböztetés ellen irányuló harcában. A megegyezést eddig 74 állam írta alá. A nagyobb államok közül az aláírók között nem szerepel az Egyesült Államok, Olaszország, Kína, Japán és Ausztrália. Nyilvánvaló, hogy a Délafrikai Köztársaság és Portugália csatlakoznának az egyezményhez az ott uralkodó fajgyűlöelő rendszerek felszámolása után. Az a tény, hogy a bizottság kétévenként felülvizsgálja a „faji helyzetet” a megegyezést aláíró összes országban, már önmagában is sokat mond a bizottság lehetőségeiről. Eddig nyolcszor ülésezett és négy jelentést terjesztett be az ENSZ Közgyűlésének. A bizottsági jelen-

tések állandó napirendi pontját képezik a Közgyűlés ülészakainak. A bizottság megannyi fontos határozatot hozott és javaslatot terjesztett elő.

A bizottság eddig azokat a lehetőségeket használta ki, illetve azokat a funkciókat töltötte be, amelyek a nemzetközi egyezmény 9. és 10. szakaszában foglaltak. Az egyéb lehetőségeket tartalmazó 11. és 14. szakaszt a bizottság még nem használta. A bizottság munkájára jellemző, hogy egyetlen kérdéstről sem tárgyal légüres térben. A nemzetközi helyzet, jobban mondva a nemzetközi viszonyok szüntelenül jelen vannak a munkájában.

A bizottsági tagok komoly és felelősségteljes viszonyulása lehetővé teszi, hogy a Bizottság eredményeket érjen el akkor is, ha – amint az gyakran megesik – éles konfrontációra kerül sor a tagállamok között, vagy ha működésbe lép a „szavazógépezet”. Annak ellenére, hogy a bizottsági tagok magánemberekként szerepelnek ebben a munkában, mégis híven tolmácsolják országuk és társadalmi rendszerük uralkodó nézeteit. Így, különösen olyankor, amikor politikai szövődményekkel járó kérdésekben kell dönteni, a tagok között létrejön a megosztás. Ezek a nézeteltérések azonban csakhamar rendeződnek, hiszen nyilvánvaló, hogy a Bizottsági tagok egyaránt elítélik a faji megkülönböztetés minden formáját.

A bizottság eddigi munkájában a legnagyobb figyelmet a még fel nem szabadított országokban uralkodó helyzetnek szentelte. Az anyag bőségére való tekintettel (dokumentumok) a bizottság előzetesen csoportokra osztva tárgyal róluk. Külön foglalkozik a portugál gyarmatokkal, az afrikai nem portugál gyarmatokkal, továbbá a Csendes-óceán és a Karibi-tenger térségében levő gyarmatokkal. A Bizottság jelentései arra mutatnak, hogy ezekben az országokban állandóan megsértik a Nemzetközi Egyezményt, és hogy a helyzet Afrikában a legsúlyosabb, a pretóriai, sallisburi és lisszaboni rasszista rendszer politikája és terrorja miatt. A Bizottság eddig elfogadta az ENSZ közgyűlésének és a tagállamoknak számos határozatát és javaslatát. Az Egyesült Nemzetektől a Közgyűléstől és a Bizottsági Tanácstól hatékony intézkedéseket követelnek az említett világrészekben levő jelenlegi helyzet felszámolásáért.

A Bizottság megalakításától a 8. bizottsági ülés végéig 57 tagállam terjesztette be első jelentését. Az egyéb jelentéseket, (amelyeket a tagállamok kétévenként terjesztenek be) az említett időpontig 38 állam készítette el. A Bizottság időszűke miatt csupán néhány kérdést volt kénytelen elnapolni. A legfontosabb mégis az, hogy a Bizottság kétévenként felülvizsgálja a Konvenciót aláíró államok „faji helyzetét”, különös tekintettel az Egyezmény határozataira. Ennek a munkának feltétlenül eredménnyel kell járnia a faji megkülönböztetés felszámolásáért folytatott harcban. A Bizottság eddigi munkája, minden egyes jelentés alapos áttanulmányozása, elég sokat ígér. Fenntartás nélkül elmondhatjuk tehát, hogy a Bizottság

eddig kitűnően vizsgázott. Továbbra is ki fogja érdemelni a tagállamok bizalmát, ami fontos, mert ez a faji megkülönböztetés elleni harc leghatékonyabb eszköze. A tagállamok egyre nagyobb érdeklődést és készséget mutatnak a Bizottsággal való együttműködésre. A Bizottság egyik legfőbb célja, hogy a tagállamok partnerévé váljon a faji megkülönböztetés felszámolásában, és ez a cél máris kezd megvalósulni. Ehhez kétségtelenül hozzájárul az a gyakorlat is, hogy az egyes országok jelentéseinek taglalásakor jelen van az illető állam képviselője.

Külön foglalkozunk a Bizottsághoz beérkezett jelentésekkel, amelyek megkülönböztetett érdeklődést és nagyobb vitát váltottak ki, előbb azonban meg kell állapítanunk, hogy egyes tagállamok gyenge, hiányos, vagy elégtelen jelentéseket juttattak a Bizottság címére, úgyhogy a Bizottság új jelentéseket kért az illető kormányoktól. A siker érdekében utasításokat dolgozott ki a jelentések megírására.

A Szír Arab Köztársaság kormány jelentésében a következő áll: „A Goláni-fennsík 110.000 szíri állampolgára 1967 júniusa óta nem élvezzi az Emberi Jogokról szóló nyilatkozatba foglalt jogokat, sem pedig azokat, amelyeket a faji megkülönböztetés felszámolására irányuló Nemzetközi Egyezmény tartalmaz. Az Egyezmény aláíróinak tehát szükségszerűen vállalniuk kell az egyéni és kollektív felelősséget Izrael fajgyűlölő politikájának és gyakorlatának megszüntetéséért a megszállt területeken.” A szíriai kormánynak ez a jelentése széles körű vitát váltott ki több fontos kérdésben, elsősorban az Egyezmény helyes értelmezése miatt. Vita tárgyát képezte az is, hogy beküldhet-e egy kormány olyan jelentést a Bizottsághoz, amely azoknak a polgároknak a helyzetéről szól, akik az illető-kormány fennhatóságán kívüleső területen élnek. A vita háttérében azonban a közelkeleti válság, az izraeli agresszió, a cionizmus, továbbá az arabok saját területük visszaszerzésére irányuló törekvései, és az Egyesült Nemzetek közelkeleti tevékenysége húzódott meg. A vitából kiderült a Bizottság tagállamainak az említett kérdéseikhez való viszonyulása is. Nyilvánvaló volt, hogy nem lehet elhallgatni azt a tényt, hogy a Golán-fennsíkon élő szír lakosságot az izraeli megszállók diszkriminálják, továbbá, hogy szíriai területekről van szó, amelyeket erőszakkal és agresszióval tulajdonítottak el, tehát érvénytelen az az állítás, hogy Szíria nem küldhet jelentést a Bizottsághoz az Izrael által megszállt Golán-fennsíkon uralkodó állapotokról. Noha az igazság kétségtelenül Szíria oldalán van, Izraelt mégsem ítélték el egyértelműen a nagyszámú szíriai lakosság hátrányos megkülönböztetése miatt, bár a vitából kiderült, hogy Izrael nem tartja tiszteletben az Egyezmény rendelkezéseit. A Bizottság úgy határozott, hogy kiegészítő tájékoztatást kér Szíriától, a helyzetre felhívja a közgyűlés figyelmét, külön határozatban fejezi ki aggodalmát és reményét hogy a Golán-fennsík lakosai hamarosan a Szíriai Arab Köztársaság polgárai-

ként élvezik az emberi szabadságjogokat. Külön fontosságú a szíriai jelentés tekintettel arra, hogy az Egyezményt szoros kapcsolatba hozta a faji megkülönböztetés elleni harccal, a nemzetközi helyzettel és a világviszonyok alakulásával.

Panama jelentése nagy figyelmet és érdeklődést váltott ki. A panamai kormány egyebek között a következőkről értesítette a Bizottságot: „A szociális jogok elvét az Egyesült Államok következetesen megsérti a Panama-csatorna övezetében. Panama térségében... a munkások származása szerint fizetik a béreket, tehát hátrányosan megkülönböztetik őket. Más-más fizetési rendszer alá esnek a panamaiak és az Egyesült Államok polgárai. A panamai munkások számtalan esetben kisebb bért kapnak az azonos feltételek között elvégzett, azonos munkáért. Az Egyesült Államok polgárai, noha a munkaerő összlétszámának csak egynegyedét képezik, többet keresnek, mint a panamaiak, vagyis a munkaerő háromnegyed része. Panama mindig is tiltakozott az ellen, hogy a csatorna övezetében nem tartják tiszteletben az egyenlő munkáért – egyenlő bért elvét. Ez volt egyébként a Panama és az Egyesült Államok közötti konfliktus egyik oka is. Nyilvánvaló tehát, hogy a Panama-csatorna övezetében a panamai munkások hátrányos megkülönböztetésben részesülnek”. A jelentésben a továbbiakban ez áll: „Az Egyesült Államok és a Panama közötti viszályban kezdetől fogva belejátszott az a tény, hogy ebben a térségben is érvényesül a fajgyűlölet és a faji megkülönböztetés.” A bizottsági vita ezzel kapcsolatban szélesebb mederbe terelődött, mert néhány tagállam felvetette a kérdést: illetékes-e a Bizottság a panamai kormány jelentésének az elbírálásában; Panamának ugyanis nincs fennhatósága ezen a területen, az Egyesült Államok nem tagja az Egyezménynek, és hogy voltaképpen egyik államnak a másik állam ellen benyújtott panaszáról van szó, amit az Egyezmény 11. szakasza értelmében kell felülvizsgálni, nem pedig a 9. szakasz alapján, ahogyan azt a panamai kormány tette a Bizottsághoz benyújtott jelentésében. Ezek az „érvek” természetesen tarthatatlanokká váltak, hiszen tagadhatatlan, hogy a Bizottságnak olyan faji megkülönböztetéssel kellett szembe néznie, amelyet az Egyezmény megtilt és amely ellen az ENSZ szüntelen harcot folytat. A Bizottság tehát nem hagyhatta figyelmen kívül a jelentést, nem engedhette meg, hogy egyes „jogi” érvek miatt ne kezdjen semmilyen akcióba. Egészen világos volt, hogy a Bizottságnak a közgyűléshez intézett bárminemű javaslata politikai szövődményeket von maga után. A legtöbb bizottsági tag azon a nézeten volt, hogy a Bizottságnak intézkednie kell. A leghatározottabban arra az álláspontra helyezkedtek, hogy szembe kell szállni minden faji megkülönböztetéssel, bárhol is üsse fel a fejét, továbbá hogy a gyarmatosítás a faji megkülönböztetés egyik formája, amelyet minél előbb fel kell számolni (tekintet nélkül arra, hogy a gyarmatokat a múltban erőszakkal vagy pedig különféle

szerződésekkel szereztek). A bizottsági tagok rokonszenvüket fejezték ki Panama iránt. Hosszas vita után a Bizottság úgy döntött, hogy felhívja az ENSZ közgyűlésének figyelmét a Panama-csatorna övezetében uralkodó állapotokra. Ez a vita megmutatta, hogy szoros kapcsolatban áll egymással a faji megkülönböztetés felszámolása és a nemzetközi viszonyok fejlődése. Meg kell említeni, hogy a kérdéssel az ENSZ egyéb szervei is foglalkoztak, a Harmadik Bizottságban, továbbá a Biztonsági Tanács Panama Cityben megtartott ülészakán, amelyen az Egyesült Államok megvétózta a Panama-csatorna övezetéről hozott határozatot.

A faji megkülönböztetés felszámolása a Panama-csatorna övezetében a latinamerikai államok felszabadítási harcának szerves részévé vált és fontos szerepe van az Egyesült Államokkal való egyenrangú viszony kialakításában.

A Német Szövetségi Köztársaság jelentése, amely kétségtelenül a rendkívüli jelentések közé tartozott, nagy érdeklődést váltott ki, mert néhány kivételesen fontos és időszerű kérdést vetett fel. A bizottsági tagok aggodalmukat fejezték ki amiatt a kivételesen előnyös bánásmód miatt (a foglalkoztatottsággal és munkaengedélyekkel kapcsolatban), amelyeket az Európai Gazdasági Közösség tagállamainak polgárai élveznek, más országok polgárai pedig nem, ami nincs összhangban az Egyezmény rendelkezéseivel. Szóba került az is, hogy milyen káros következménye van annak, hogy a vendégmunkások nem ápolhatják kulturális és népi hagyományait. Külön érdeklődést keltettek az Egyezmény 4. szakaszába foglalt megbízatási kötelezettségek, különösen az, hogy „törvény által nyilvánítsák büntetendőnek a faji felsőbbrendűségeen vagy gyűlöleten alapuló eszmék terjesztését, faji megkülönböztetés mindennemű szítását, az erőszak minden megnyilvánulását, vagy az arra való ösztönzést, a faji elnyomást bármelyik faj, népcsoport ellen, illetve a bőr színe szerinti hátrányos megkülönböztetést, a rasszista mozgalomnak nyújtandó mindennemű támogatását, beleértve ennek pénzelését is”. Az NSZK törvényeiben, (elsősorban a büntetőjogiban) következetesen érvényesítik az Egyezménynek ezeket a kitételeit. A Bizottság külön foglalkozott azzal, hogy az NSZK fejlett kereskedelmi kapcsolatai Dél-Afrikában és fegyverkereskedelme Portugáliával nincs összhangban az ENSZ határozataival, sem pedig azokkal a kötelezettségekkel, amelyeket az Egyezmény tagállamai magukra vállaltak.

Hasonló kérdések merültek fel Hollandia jelentésével kapcsolatban is (a bizottsági tagok véleménye szerint eddig ez volt a legjobb, legátfogóbb jelentés. A Bizottság úgy vélte, nincs szükség a közgyűlés figyelmét felhívni erre a kérdésre, sőt kedvezően véleményezte az NSZK-nak az Egyezményben vállalt feladatok teljesítésére irányuló törekvéseit. Jelentős az a széleslátókörűség, amellyel a Bizottság felméri az egyes országok

helyzetét, és az a nagyfokú komolyság és felelősségtudat, melyet e munkában tanúsítanak. A tagállamoknak a Bizottsághoz benyújtott válaszaiból, nyilatkozataiból felmérhető az Egyezmény hatása egy-egy ország politikájára. Igen kedvező fejlődési tünetnek számít a Bizottsággal való együttműködés iránti készség, és annak a kötelezettségnek a vállalása, hogy a tagállamok mindent megtesznek az Egyezmény rendelkezéseinek minél következetesebb megvalósításáért. Ezt a tételt két gyakorlati példával illusztrálhatjuk: arra a kérdésre, hogy miért engedélyezik a Nemzeti-demokrata Párt működését, az NSZK képviselője egyebek között azzal válaszol, hogy a szövetségi kormány nem kérte a párt betiltását, továbbá a párton szétoszlás tünetei észlelhetők és hogy nem tekinthető politikai tényezőnek az NSZK-ban. A Bizottságban gyakran szóvá tették, hogy az NSZK-ban Afrika-elleneseknek mondható filmeket mutatnak be. Az NSZK képviselője erre azt feleli, hogy folyamatban van egy olyan törvényerejű rendelkezés megszövegezése, amely betiltja majd az olyan filmek bemutatását, amelyek az erőszakot dicsőítik és amelyek fajgyűlöletre szítanak. Mint látható a Bizottság, az Egyezmény minden tagállamában a „faji helyzetet” az illető ország társadalmi fejlődésével összefüggésben vizsgálja, ami lehetővé teszi, hogy az Egyezmény szellemében szélesebb síkon, és következetesen érvényesüljenek a Bizottságnak a faji megkülönböztetés megszüntetésére irányuló törekvései.

A *bolgár* kormány jelentése egész sor kérdést vetett fel és kiegészítő tájékoztatásokat igényelt. Jelentésében a bolgár kormány rövid áttekintést nyújtott Alkotmánya és Büntető Törvénykönyve idevágó szakaszairól, hangsúlyozva, hogy Bulgáriában nincs és nem is lehetséges a faji megkülönböztetés.

A jelentés azonban semmit sem szól arról, hogy Bulgáriában élnek más, nem bolgár nemzetiségek is, etnikai csoportok és kisebbségek, mint például macedónok, törökök stb. és az sem világos, hogyan érvényesül az Egyezmény ezeknek a helyzetével kapcsolatban. Rámutattak arra, hogy a jelentés túlságosan általános, nem tartalmaz adatokat sem a közigazgatási és más intézkedésekről, sem pedig az Egyezmény rendelkezéseinek életbe léptetéséről. A Bizottság a közgyűlésnek Bulgária jelentéséről a következő véleményt nyújtotta be: „Annak ellenére, hogy Bulgáriában nem bolgár nemzetiségek és etnikai csoportok is élnek (görögök, törökök és macedónok) ezeket a csoportokat a jelentés külön nem is említi, semmiféle információt nem tartalmaz arról, hogy rájuk vonatkozólag milyen mértékben érvényesítik az Egyezmény rendelkezéseit és ezért nehéz volt tárgyilagos értékelést adni arról, hogy Bulgáriában nem létezik a faji megkülönböztetésnek semmilyen formája sem, s azt sem sikerült megállapítani, hogy az Egyezményt valóban mindenkire egyformán alkalmazzák ebben az országban. Az egyes jogi rendelkezésekről szóló általános beszámolók nem elegendőek.

dők.” Köznapi nyelvre fordítva: a Bizottság élt a gyanúperrel, hogy a bolgár kormány mégis csak alkalmazza a megkülönböztetés politikáját a Bulgáriában élő etnikai csoportokkal szemben. Jellemző volt egy bizottsági tag felszólalása, aki elmondta, hogy mint Bulgáriában élő egykori nagykövet – tudja, hogy Bulgáriában élnek törökök, görögök és macedónok, hogy Bulgária többnemzetiségű állam, másrésztől a Bizottságban megelégedéssel fogadták a bolgár állam kijelentését, hogy minden nemzetiséggel szemben egyformán alkalmazza az Egyezmény valamennyi rendelkezését, tekintet nélkül arra, hogy bolgár vagy más lakosokról van szó. A Bizottság a már említett fenntartásokkal elfogadta a bolgár kormány jelentését, de újabb pótjelentést kért.

A kisebbségi kérdés pontosabban a nemzetek és nemzetiségek egyenrangúságának problémája különösképpen magára vonta a figyelmet. Érdeklődésünk eziránt a probléma iránt közismert. Az egész világon ismertek vagyunk arról, hogy ennek a kérdésnek a rendezésében a legmesszebbre jutottunk. Önigazgatási rendszerünk túlhaladta az összes ebbéli tapasztalatokat. Jugoszláviában nagy számú nemzet és nemzetiség, a világ sok országában különösen pedig a szomszédországokban, sok jugoszláv származású polgár él. Jugoszlávia sajátossága, egysége jólismert a világban, s ez jogosít fel bennünket arra, hogy felvessük és követeljük a kisebbségek helyzetének rendezését, megköveteljük az egyenrangú státust és bánásmódot, fejlődést stb. minden nemzetnek és nemzetiségnek, tehát etnikai, származási hovatartozástól függetlenül.

Ismeretes, hogy népeink az egyes szomszédos országokban, mint kisebbség, egyenlőtlenségre, diszkriminációra vagy beolvasásra vannak ítélve. Nehézségbe ütköznek nemzeti létük, kultúrájuk, hagyományuk stb. megőrzésében. Tanúi vagyunk annak is, hogy kétségbe vonják elidegeníthetetlen jogukat a nemzeti hovatartozásra, kultúrára, fejlődésre stb. Az sem ritkaság, hogy nem teljesítik a velük szemben vállalt kötelezettségeket. Érthető tehát, hogy állandóan érdeklődünk a kisebbségek problémája, illetve azok megoldása iránt.

Eltérnek a vélemények arról, hogy az ENSZ eleget tett-e ezen a téren, különösképpen ha összehasonlítjuk a Népek Szövetségének múltbeli hatalmas munkájával. Attól függetlenül, hogy mennyire vagyunk elégedettek az eredménnyel, hangsúlyoznunk kell, hogy az ENSZ-ben meghozott dokumentumok sokasága határozottan tiltja a diszkriminációt és a nemzeti, illetve az etnikai hovatartozás alapján való előnyben részesítést és hogy minden fontosabb dokumentumban mindenkinek egyforma bánásmódot követel.

Ilusztrációképpen említjük meg a következőket:

A faji megkülönböztetés felszámolásáról szóló nemzetközi Egyezmény megtiltja a nemzetiségi és etnikai hovatartozás alapján végzett minden-

nemű diszkriminációt. Az első szakasz így hangzik: „Ebben az Egyezményben a faji megkülönböztetés kifejezés egyaránt vonatkozik minden megkülönböztetésre, kizárólagosságra, korlátozásra vagy pedig olyan előjogokra, amelyek alapja a faji, bőr színe szerinti, származási, nemzetiségi és etnikai megkülönböztetés, amelynek az a célja, illetve következménye, hogy megbontja, illetve kérdésessé teszi az emberi szabadságjogok egyenrangú élvezetét és gyakorlását, azonos körülmények között, politikai, gazdasági, szociális téren, egyszóval a közélet valamennyi területén”. A Bizottság eddigi munkájából kiviláglik, hogy az Egyezmény a kisebbségekre – csoportokra – vonatkozik. A vitában igen gyakran előfordult az etnikai kisebbség kifejezés, sőt sokoldalú jelentéseket is beküldtek az illető országban élő kisebbség helyzetéről. A tagállamok jelentéseikben használják ezt a kifejezést, bár az Egyezmény szövegében általában a faji csoport kifejezés használatos a fogalmak megjelölésére. A bizottság legutolsó ülésén például Határozatot hoztak arról, hogy kéri az Egyezmény aláíróitól, hogy az Egyezmény első szakasza értelmében, küldjenek be információt a lakosság demográfiai összetételéről, vagyis az országaikban élő nemzetekről és nemzetiségekről.

A gazdasági, szociális és kulturális jogokról szóló Nemzetközi Szövetség aláírói kötelezik magukat arra, hogy a Szövetségben lefektetett jogok élvezésében nem lesz sem faji, sem a bőr színe szerinti, nemi, nyelvi, vallási, politikai vagy más meggyőződésbeli, továbbá nemzetiségi és szociális származás szerinti, tulajdonjogi, születési vagy más státusból eredő megkülönböztetés. A Polgári és Politikai Jogokról szóló Nemzetközi Szövetség második szakaszában az aláíró országok kötelezik magukat arra, hogy lehetővé teszik a területükön élő összes lakosnak, hogy élvezze a Szövetségben lefektetett jogokat mindennemű megkülönböztetés nélkül. A Szövetség 27. szakaszának értelmében azokban az országokban, amelyekben etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek, e kisebbségek tagjainak megadják azt a jogot, hogy csoportjuk többi tagjával egyetemben élvezzék és ápolják saját kultúrájukat, gyakorolják vallásukat és használják nyelvüket. A Nemzetközi Munkaszövetség 111., a foglalkoztatottságról szóló egyezménye, megtilt mindennemű diszkriminációt faji, a bőr színe szerinti, nemi, vallási, politikai, nemzeti hovatartozási és szociális származási alapon. Hasonlóképpen jár el az UNESCO Egyezménye is, amely megtilt a közoktatásban érvényesülő mindennemű megkülönböztetést, vagyis a faji, a bőr színe szerinti, nemi, nyelvi, vallási, politikai, nemzeti, szociális származási, gazdasági és születési diszkriminációt. A fajirtás megakadályozásáról és büntetendőségéről szóló Egyezmény fajirtásnak minősít minden olyan cselekedetet, amely a nemzeti, etnikai, faji és vallási csoportok részleges vagy teljes kiirtására irányul.

Magától értetődik, hogy az említett dokumentumok egyenrangú bánás-

módot követelnek meg mindenki számára, minden tekintetben. Ezeknek a dokumentumoknak a maradéktalan alkalmazása megszüntet számos olyan problémát, amelyekkel a kisebbségek ma még szemben találják magukat.

Különösen nagyfontosságú lesz a polgári és politikai jogokról szóló Szövetség életbelépése. Megjegyzendő azonban az is, hogy hiányzik egy nemzetközi jellegű terv, amely politikailag, erkölcsileg és jogilag rendezné a kisebbségek helyzetét. Ennek a nemzetközi szervnek a hiánya már régóta érződik és egészen biztos, hogy az elkövetkező években az e kérdés még többet szerepel a napirendben. A Bizottság munkájának eredményeképpen várható, hogy meggyorsul egy ilyen nemzetközi szerv létrehozása.

Véleményem szerint a következőket kellene tartalmaznia:

1. A következő dokumentumokra kell hivatkoznia –
 - az ENSZ Alapokmányára
 - Az Emberi Jogok Deklarációjára
 - A Faji Megkülönböztetés Minden formájának a Megszüntetéséről Szóló Nemzetközi Egyezményre
 - Az Emberi Jogokról Szóló Szövetségre
 - A Fajirtás Kérdésével Foglalkozó Bizottságra
 - A Nemzetközi Munkaszervezet Foglalkoztatási Diszkriminációval Foglalkozó III. Bizottságára
 - Az UNESCO-nak a Közművelődésben megnyilvánuló megkülönböztetéssel foglalkozó Bizottságára
 - és másokra.
2. Definiálni kell a következő elveket: a törvény előtti egyenlőséget a nemzeti, etnikai, faji hovatartozás szerinti megkülönböztetés meggátolja a baráti kapcsolatok kialakulását, veszélyezteti a békét és biztonságot
a kisebbségnek kell az összekötő kapcsolatot lennie, elő kell mozdítania a közeledést, együttműködést és a baráti kapcsolatok kialakítását
a mesterségesen kiváltott zavarok károsan hatnak a kisebbségek helyzetére, szerepére és fejlődésére és ellentétesek a civilizált társadalom eszméivel
a kisebbségek joga a zavartalan fejlődésre
a kisebbség joga, hogy mint egész részt vegyenek a nemzeti fejlődésben
a kisebbségek joga az anyaországgal való kapcsolatok fejlesztése és mások
3. Pontosán meg kell határozni az országok belügyeibe való beavatkozás megengedhetetlenségét, az államok közötti együttműködési kötelezettség elvének a kölcsönösségét, továbbá az államok kötelezettségét, amelyet a faji megkülönböztetés felszámolásáért vállal-

tak magukra, vagyis azt, hogy megvédik az etnikai és nemzeti kisebbségeket.

4. Pontosán meg kell határozni a kisebbség definícióját.
5. Konkrét célokat és követeléseket kell támasztani, például: meg kell szüntetni, illetve felül kell vizsgálni azokat a törvényeket és előírásokat, amelyek bármilyen módon megkülönböztetik a nemzeti kisebbséget
 - intézkedéseket kell tenni a kisebbségek helyzetének javítására és fejlesztésére
 - meg kell akadályozni a kisebbségek beolvasztását,
 - lehetővé kell tenni nyelvük, kultúrájuk, hagyományaik stb. ápolását,
 - intézkedéseket kell tenni a közoktatás terén
 - és mások.
6. Tanulmányozni és tisztázni kell a védelmi eljárás leghatékonyabb módját. A jelenlegi viszonyokban, a faji megkülönböztetésről szóló nemzetközi konvencióéhoz hasonló eljárás felelne meg.
7. Tanulmányozni és tisztázni kell, melyik a legmegfelelőbb gépezet. Lehet külön bizottságot létesíteni, de a bizottság működhet az Emberi Jogok Szövetsége, a Faji Megkülönböztetésről Szóló Nemzetközi Egyezmény vagy a Kisebbségek Védelmével Foglalkozó Albizottság révén. Jelen pillanatban a legjobban a Faji Megkülönböztetéssel Foglalkozó Bizottság, felelne meg. A bizottság azonnal hozzáfoghatna a probléma vizsgálatához.
8. Ennek a bizottságnak minden államnak tagja kell lennie.

Végezetül szólnék még az országok belügyeibe való beavatkozás megengedhetetlenségéről, és az államok közötti együttműködés elvének kölcsönösségéről, továbbá a tagállamoknak azokról a kötelezettségeiről, amelyeket a faji megkülönböztetés felszámolásáért, az etnikai csoportok és a nemzeti kisebbségek fejlődéséért vállaltak magukra.

Előbb azonban szólnunk kell magukról az elvekről, amelyeket az ENSZ-nek a Nemzetközi jog elveiről és a tagállamok baráti kapcsolatairól és együttműködéséről szóló Kiáltványa (1970), valamint az ENSZ Alapokmányán alapuló, a más tagállamok belügyeibe való be nem avatkozás és a függetlenség megvédéséről szóló Kiáltványa (1965) tartalmaz. E kiáltvány alapján egyetlen tagállamnak sincs jogában bármely okból is beavatkozni sem más belügyeibe, sem külügyeibe, akár közvetlenül, akár közvetve. Következésképpen tilos a fegyveres vagy bárminemű más beavatkozás, tilos továbbá a tagállam létének vagy politikai, gazdasági és kulturális alapjainak a veszélyeztetése, tilos a népeknek a nemzeti létüktől való megfosztására irányuló erőszak alkalmazása, ez ugyanis elvitathatatlan joguknak és a be nem avatkozás elvének a megsértése. Minden tagállam

tiszteletben fogja tartani a népeknek és a nemzetiségeknek az önrendelkezésre és függetlenségre való jogát, e jogot ugyanis szabadon, mindenemű külső nyomás nélkül, valamint az emberi jogok és az alapvető jogok teljes tiszteletben tartásával kell érvényesíteni. Ezek szerint minden tagállam hozzájárul a faji megkülönböztetés, továbbá a gyarmati rendszer valamennyi alakjának és megnyilvánulásának végérvényes felszámolásához. A tagállamok, továbbá, kötelesek együttműködni egymással a nemzetközi kapcsolatok különböző területein, tekintet nélkül a politikai, gazdasági és a társadalmi rendszerükben fennálló különbségekre, a nemzetközi béke és biztonság megőrzéséért, a stabil és fejlődő nemzetközi gazdasági viszonyok kialakításáért, a népek jólétéért és olyan nemzetközi kapcsolatok megteremtéséért, amelyek kizárják a nemzetközi együttműködésből a faji megkülönböztetésen alapuló összes hátrányokat. A tagállamoknak közösen kell fáradozniuk azon, hogy az emberi jogok és szabadságjogok tiszteletbentartása és gyakorlása általános érvényűvé váljon, hogy megszűnjön a faji megkülönböztetés és a vallásüldözés. Ezenkívül minden tagállam köteles hiánytalanul és lelkiismeretesen teljesíteni nemzetközi kötelezettségeit és békességben élni a többi tagállammal.

Két példát említünk e kötelezettségek szemléltetésére. A faji megkülönböztetés minden formájának a felszámolásáról szóló egyezmény aláírásával a tagállamok kötelezettséget vállaltak arra, hogy országukban nem engedélyezik a faji, illetve egy nemzeti, vagy etnikai csoporthoz való tartozás alapján a megkülönböztetést. Ennek a következő az eljárás módja: amennyiben egy tagállam a 11. szakasz alapján úgy véli, hogy egy másik tagállam nem érvényesíti az Egyezmény rendelkezéseit, felhívhatja a Bizottság figyelmét erre a kérdésre, vagyis panaszt, tiltakozást juttathat el a Bizottság címére. A Bizottság erről értesíti az illető tagállamot. Három hónapon belül az értesítést vevő tagállam írásban küldi meg jelentését vagy nyilatkozatát, amellyel megvilágítja a helyzetet és tájékoztatja a Bizottságot a helyzet orvoslását célzó intézkedésekről. Amennyiben hat hónapon belül nem sikerül mindkét tagállam megegyezésére megoldani a kérdést, a panasz felújítható a Bizottságnál. A panaszról való tárgyalás során a Bizottság kiegészítő tájékoztatást kérhet az illető tagállamtól. Fennáll egy békéltető bizottság megalakításának a lehetősége is, de ugyancsak fennáll a lehetőség, hogy végső fokon, a Nemzetközi Igazságvédelmi Bíróság döntsön az ügyről.

A politikai és polgári jogokról szóló Szövetség 27. szakasza kifejezetten megtiltja, hogy a kisebbségtől megvonják kultúrája ápolásának és a nyelvhasználatának jogát. A 41.-től 43.-ig terjedő szakaszai a panasztétel perrendtartását, eljárás módját tartalmazzák. Abban az esetben, ha a tagállamok egyike elégedetlen e Szövetség rendelkezéseinek a másik tagállamra való

alkalmazásával, jogában áll panaszt tenni a Bizottságnál. A továbbiakban ez a panasz a Bizottság átfogó elemzéseinek tárgyává válik.

Felvetődik a kérdés, hogyan, mi módon indíthat eljárást egy tagállam az adott lehetőségeken belül. Az első és elengedhetetlen feltétele az eljárás megindításának, vagyis a panasztételnek az, hogy ismerje az illető tagállamban uralkodó helyzetet, ahhoz viszont, hogy azt ismerhesse, magától értetődő, hogy valamiképpen tudomást kellett szereznie a helyzetről. Ezek után felvetődik az az alapvető kérdés, hogy egy kisebbség helyzetének a megismerése, a kisebbségekről való gondoskodás abban az esetben, amennyiben az illető tagállamban a kisebbséggel való bánásmód nincsen összhangban a Nemzetközi Jog rendelkezéseivel, továbbá ezt követően az említett perrendtartás szerinti panasztétel, nem jelent-e beavatkozást az illető ország belügyeibe? Nyilvánvaló, hogy a válasz erre a kérdésre negatív. A helyzet ugyanis merőben más, mert amennyiben egy tagállam ignorálja, illetve elhallgatja az általa felismert problémát, akkor az tulajdonképpen megtagadása az Egyezmény aláírásával vállalt kötelezettségeinek, rendes körülmények között ugyanis mindenképpen élhetne a panasztétel jogával.

Befejezésképpen megállapíthatom, hogy a népek emancipációjáért, a minden szempontból való egyenjogúságáért, valamint a faji megkülönböztetés bármely megnyilvánulásának a megszüntetéséért folytatott küzdelem olyannyira megerősödött, hogy az elkövetkező időszakban lehetetlen lesz elkerülni a kisebbségek helyzetének nemzetközi szinten való alapos rendezését.

Jegyzetek

1 A fájldőzés kifejezés A fájldőzés megszüntetéséről szóló nemzetközi egyezmény 1. szakaszában foglalt definíció szerint értendő.